

KRISE KAPITALISMU.

(Kritika řízeného hospodářství.)

Autor vynikající práce, kterou tímto redakce „Obzoru Národohospodářského“ k mému podnětu předkládá čtenářské své obci, patří k nejvýznačnějším zjevům mladší francouzské školy. Je jedním z předních členů elitního sboru finančních inspektorů pro vyšší služby v oboru finanční správy Francie. Spojuje v sobě s hlubokým vědeckým založením živý smysl pro dění, souvislosti a potřeby skutečného života, tvůrčí schopnost a výkonnou pohotovost v obojím směru v souladu, který se vyskytuje dosti zřídka. Již zevní rámec úřední a vědecké činnosti Rueffovy dává svědectví o tom, jaké místo v ní zaujímá.

Autor absolvoval vysokou školu polytechnickou, strávil tři roky v polní službě válečné a byl vyznamenán válečným křížem a třikrát citován. Jako *inspecteur des finances* (od r. 1923) byl pověřen zvláštním posláním ve vládě Poincaréových v letech 1926 až 1927. Ještě před tím (1922) se stal profesorem statistického ústavu pařížské university, v kteréž působnosti setrval do r. 1930. K pozvání sekretariátu Společnosti národů se odebral r. 1927 do Ženevy k tříleté činnosti v její finanční sekci, za níž se pozoruhodně zúčastnil práci Zlaté delegace Finančního komitétu S. N. a byl pověřen posláním v Řecku, Bulharsku a Portugalsku. V r. 1930 se vrací do veřejné služby francouzské jako finanční přidělenec francouzského velvyslanectví v Londýně, kde působí v nejpohnutějším období v oboru mezinárodních vztahů finančních a měnových. V této vlastnosti účastní se všech mezinárodních konferencí, provádí ministra Lavalu v r. 1931 do Washingtonu a je členem francouzského poselství na konferenci v Lausanne (1932) a na hospodářské konferenci v Londýně (1933).

Loni byl povolán do ministerstva financí do jeho odboru úvěrově-politického (*mouvement général des fonds*) a stává se v krátké době jeho místopředsedou. Při tom je plodně činným v oboru práce vědecké jako publicista i universitní učitel (od ledna 1933 je profesorem národního hospodářství na *Ecole libre des sciences politiques*).

Nehledě k příspěvkům v časopisech odborných, uveřejnil několik prací knižních. Díla „*Des sciences physiques aux sciences morales*“ (1922), „*Le change, phénomène naturel*“ (1923) a „*Théorie des phénomènes monétaires*“ (1927) jsou pracemi z oboru vědy ryzí, a přední místo v nich zaujímá posléze uvedená dvou-svazková práce, podávající jeho vlastní teorii problémů měnových. Vedle toho je veden snahou vnést do některých ožehavých otázek současných více jasna rozbořením vědeckým, staví se kriticky k nejedné z thesů, které hoví sklonu politických kruhů k linii menšího odporu a k opatřením paliativním, mnohdy demagogicky zálibným, sklonu ochotnému prohlašovat za překonané leckteré zákony hospodářské, třeba jsou pevně zakotveny ve vrozených vlastnostech člověka, ať jednotlivé, ať v kolektivu, a nakonec se přece uplatní. Sem spadá studie „*Une erreur économique: l'organisation des transferts*“ (1928) a „*L'assurance-chômage, cause du chômage permanent*“ (1928) a též přítomná studie.

Práce Rueffovy osvědčují obsáhlost vědomostí, dar pronikavé vědecké kombinace a last not least dar jasného pojmání souvislosti hospodářských zjevů, třídění látky a přístupně i přesvědčivě rozvíjeného podání. Na práci, kterou tímto „Obzor Národohospodářský“ podává, jsou tyto ve svém spojení vzácné rysy Rueffovy tvůrčí potence dobře patrné. I jako badatel vědecký a publicista, i jako činitel praktické práce mezinárodní v oboru hospodářském a finančním požívá Rueff zvučného jména ve světové veřejnosti.

V posledních měsících byl Rueff svou vládou pověřen vedením poselství pro dohodování se s Německem o řešení složitých otázek souvisejících s návratem sárského území k Německu, a to jak přípravou souboru celé látky předběžně před plebiscitem, tak i praktickým jednáním po plebiscitu. Také v této nesnadné úloze se plně osvědčil.

Vilém Pospíšil.

Světové hospodářství je v chaosu; na všech trzích výrobků, služeb, kapitálů i práce jest porušena rovnováha. Utrpením lidí, ba často zoufalstvím a úplným zničením projevuje se lidská stránka hospodářské katastrofy, ničící dnes svět.

Přítomná krise není ovšem zjevem jedinečným. Její rozsah a její trvání dává jí však povahu zcela zvláštní. V této studii míním hledati příčiny dnešní poruchy a rozebrati její důsledky.

*

Chceme-li vyjádřiti to, co jest v přítomném nesouladu našeho hospodářství novým, musíme si dnešní stav srovnati s předválečnou rovnováhou. Tehdy byli zemědělci s to prodati svou žeň a dělníci svou práci. Nikdy se nestalo, aby téměř všechny státy světa najednou musily zastaviti platy ze svých zahraničních dluhů aneb směnitelnost svých platidel za zlato. Také trvalou dnešní nezaměstnanost jsme ještě nikdy nepoznali.

Před válkou jsme byli ovšem čas od času svědky určitého zvýšení počtu nezaměstnaných. To se však nedá nijak srovnávat se stavem na př. v Anglii a v Německu v posledních desíti letech a zvláště pak vůbec se stavem dnešním, kdy mladí lidé, dospívající v muže, shledávají, že všechna zaměstnání jsou jim nemilosrdně uzavřena.

Před válkou se nikdo nestaral o rovnovážný stav. Ba kdyby byl býval někdo o něj usiloval, ničeho by býval nedocílil, jelikož nikdo neznal podstatu skutečností, tuto rovnováhu podmiňujících. Lidé jednali nezávisle jeden od druhého, nikdy se nestarajíce o důsledky svých činů na obecný stav trhů. A přes to se rodil z těchto individuálních úsilí kolektivní pořádek, který jsme si uvědomovali jako stav rovnováhy.

Tato rovnováha, zdající se ve své složitosti nepravděpodobnou, nemohla býti náhodnou. Jestliže existovala, bylo to proto, že byla výslednicí mechanismu, který se

staral o její zajištění; před válkou se uznávalo, že tímto mechanismem nemohlo býti nic jiného, leč mechanismus cen.

Byl-li určitý výrobek více hledán nežli nabízen, jeho cena ihned na trhu stoupala, což mělo v zápětí, že poptávka méně naléhavá ustupovala, kdežto nabídka se zvyšovala, čímž předchozí rovnováha byla zase zjednána. A pohyb cen musil býti vždy účinným, jelikož musel trvati až do plného odstranění příčiny, která jej byla vyvolala.

Cenový mechanismus řídil tak činnost lidí, aniž se dotýkal svobody jich rozhodování. Nechával lidem svobodnou vůli, zvyšoval však ceny tam, kde veřejný zájem žádal, aby lidé nekupovali, a to po tak dlouho, až lidé sami shledali, že nekupovati jest pro ně výhodnější. Spotřebitelé byli takto bez jakéhokliv donucování přivedeni k tomu, že kupovali jen ono množství, jež bylo právě na prodej, že však je vykoupili úplně, kdežto výrobci vyráběli jen tolik, kolik mohli prodati, snažíce se však vyrobiti toto množství celé.

Cenový mechanismus přizpůsoboval tak výrobu statků vůli lidí a vůli zase možnostem výroby, jejímu skutečnému stavu.

Avšak býti podřízenou jenom možnému pociťuje člověk jako nepříjemnou porobu. Vždyť skutečnosti potlačují naše přání, nahrazujíce je možným a skutečným! Jednoho dne lidé ve své prostotě uvěřili, že jenom hradba, dělící je od prázdnoty neskutečna, jim zabráňuje, aby se zmocnili nemožného. Chtěli proto hradbu rozbořiti a společným úsilím měli v tom, bohužel, úspěch.

*

Útok byl s počátku jen částečný. Byl veden zdaněním během války, zákony o ochraně nájemníků bezprostředně po válce a různými opatřeními, která v příslušných oblastech vyvolala dočasné krise v reálním hospodářství. Tento útok se však pomalu rozšiřoval. V důsledku poklesu cen v Anglii přeměňovalo se pojištění proti nezaměstnanosti v nástroj, činící mzdy nehybnými, zatím co povinná arbitráž mzdová v Německu přivodila týž výsledek. Jako důsledek se tak objevila ve světě trvalá nezaměstnanost, doprovázená utrpením, rozvratem a demoralisací.

Stále zde však ještě působil regulátor měnový, zajišťující stálé ceny a udržující v úzkých mezích výkyvy hospodářské činnosti. Poválečná doba, rozšiřivši učení o řízeném hospodářství i na měnu, chtěla se však oprostiti i od tohoto usměrňujícího vlivu. Prakse dohod o jednotné diskontní politice, součinnost emisních bank a „gold exchange standard“ rozšiřovaly postupně meze, jež uzavíraly lidskou činnost v hranicích mě-

nové rovnováhy. A tak byl umožněn „veselý pád do prosperity“!

Avšak uvolnění měnových pout neznamenal jejich okamžité potlačení. Čím více jsme se vzdalovali rovnovážnému stavu, tím však byly reakce prudší. A nakonec vypukla krise.

Krise jest probuzením ke skutečnosti. Jest přizpůsobením dluhů tomu, co může býti zapláceno. A možnost platiti jest tím menší, čím vyšší zadlužení předcházelo. Takto byl vyvolán všeobecný pokles prodejních cen, který byl by mohl býti snesitelným jen tehdy, kdyby byl býval doprovázen souběžným poklesem cen výrobních.

Pokles výrobních cen však vyžaduje bolestivé přizpůsobování se novým podmínkám. Odpor proti tomuto přizpůsobování byl také od samého počátku krise obecným a veškeré úsilí lidí bylo soustředěno na to, aby bylo zabráněno cenovému poklesu, který by byl býval zjednal novou hospodářskou rovnováhu. Vždyť ještě před krisí bylo vynaloženo vše k tomu cíli, abychom se od zdravé rovnováhy cen spíše vzdálili.

Takto počal se rozvíjeti dlouhý řetězec zásahů, který od počátku krise charakterisuje hospodářskou politiku všech zemí světa: celní politika, akce trustů, kartelů a jiných výrobních svazů, politika „farm boardu“ a kodů ve Spojených státech, politika ochrany výrobců lihu, vína a obilí ve Francii, všeobecné používání dovozních kontingentů, devisová kontrola, clearing atd., atd.

Všechna tato opatření, ať jakákoliv byla jejich forma, směřovala k tomu, aby bylo zabráněno působení sil, které měly zjednat hospodářskou rovnováhu. Některá z těchto opatření byla účinná, jiná zvolnila pouze proces přizpůsobování tím, že se tvořil režim nepružného hospodářství (économie pâteuse), ve kterém zjednání nových rovnovážných stavů je tím delší, čím více se podařilo rovnováze postavití závory.

*

Tyto úvahy vedou k závěru, že bychom musili býti úplně slepými, kdybychom se chtěli diviti trvání a závažnosti dnešní krise, když všechno naše úsilí směřovalo k tomu, abychom krisi prodloužili a prouhloubili.

Můj druhý závěr týká se často opakovaného názoru, že liberální čili kapitalistický řád, totiž řád, jehož stálost byla zajištěna svobodným tvořením cen, jest v úpadku. Vždyť celá předchozí úvaha ukazuje, že právě podvazováním cenového mechanismu byla krise prohlubována a prodlužována. Není to za těchto okolností zjevnou lží, jestliže se dokazuje úpadek určitého systému argumenty, které naopak naprosto jasně dokazují jeho správnost?

Podceňovali bychom však dosah změn, které vyvolalo odstranění či ochromení cenového mechanismu, kdybychom obmezovali dosah těchto změn na oblast hospodářskou a měnovou. Jejich účinky politické a mravní jsou ještě závažnější. O těch bych se chtěl také v rychlosti zmíniti.

Jest totiž konstatovati zásadně, že není možno zastaviti se na půl cestě na dráze, vedoucí k řízenému hospodářství. Jestliže určitá cena jest stanovena na jiné výši, než na oné, na které by se samočinně ustálila, vyvolává se kvantitativní krise, proti níž jest možno zaujmouti dvě stanoviska, totiž buď krizi přijmouti se všemi zmatky a utrpeními, které má v zápětí, anebo se pokusiti ji stráviti novými zásahy, které však nezbytně způsobují, že se státní zásahy postupně rozšiřují na celý hospodářský život.

Chceme-li se o tom přesvědčiti, stačí sledovati, co se ve Francii událo na obilním trhu.

Stát zde zasahoval stále do širších oblastí až do okamžiku, kdy reforma, o níž doufám, že jest konečnou, zvrátila směr tohoto předchozího vývoje. Avšak socialisační proces byl již tak pokročilý, že je s největším prospěchem blíže uvažovati o jeho průběhu. Zdanění, zvýšivší ceny obilí a všech ostatních obilních výrobků v poměru k cenám jiných druhů zboží, zvýšilo nabídku a snížilo poptávku po těchto výrobcích a tak vlastně stupňovalo síly, působící cenový pokles obilí, jemuž mělo býti zabráněno. Aby se zmírnila krise takto organizovaného špatného odbytu, nebylo po ruce jiného prostředku, než ve druhé etapě obmeziti nabídku a zvýšiti poptávku veřejným zásahem. Stát, nechtěl-li přijmouti katastrofální důsledky prvního zásahu, byl tak donucen zakazovati zvyšování výnosů šlechtěním semen, používáním účinných hnojiv, obmezením výnosu na hektar, pronásledováním technického pokroku a na konec i obmezováním osevních ploch.

Aby tyto různé předpisy mohly býti prováděny, bylo nezbytno sáhnouti k důkladné a soustavné kontrole výroby, kterou však mohla prováděti jen politická policie, opatřená neobmezenými mocemi.

Stát se však vedle toho viděl nucen pro výrobky, jichž nadvýrobu byl svými zásahy způsobil, hledati také nová odbytíště, při čemž bylo nutno zasáhnouti k diferencováním cenám, jež však měly v zápětí denaturaci výrobku a přísnou kontrolu jeho použití. Stát musel dále organisovati uskladnění zásob a je přímo financovati, zbavuje se tak vlastních zdrojů veřejného úvěru.

A jelikož všechny tyto metody by se byly bývaly nakonec projevíly neúčinnými, stát by byl býval nevyhnutelně přinucen k tomu, aby sám vykupoval přebytky výroby, které jeho politika zásahů vyvolala.

Důsledky těchto zásahů nebyly ostatně obmezeny na trh obilí. Všechny výrobní ceny byly jím dotčeny a bylo by bývalo nemožno nerozšiřovati politiku minimálních cen na další oblasti národního hospodářství, kdyby na kraji samé katastrofy poslední vláda nebyla bývala zasáhla.

Stejná úvaha ostatně platí pro všechny formy státních zásahů. Stejně by bylo možno dokázati, že dovozní kontingent má nezbytně v zápětí zkracování mezinárodních dluhů, kontrolu devis, clearingová opatření, vývozní povolení, čili postupné zavádění monopolu zahraničního obchodu a nakonec státní kontrolu nad veškerou výrobou.

*

Soustava řízeného hospodářství, ať jest jeho forma jakákoliv a ať podněty přicházejí z pravice, jako v Německu, anebo z levice, jako v sovětském Rusku, musí se tedy postupně a nezbytně rozšiřovati na celý hospodářský život. Musí nezbytně vyústiti v systém plánu, ve kterém rozhodování státu nahrazuje ve všech oblastech hospodářského života cenový mechanismus a samo usměrňuje výrobní možnosti, rozdělení výrobků a zajištění hospodářské rovnováhy, bez které by režim nemohl existovati.

Vypracování plánu však vyžaduje volbu mezi různými možnými řešeními. Hledejme, kterak tato volba může býti připravována a opodstatněna.

Zastánci řízeného hospodářství se domnívají, že problém jest velmi jednoduchý. Podle nich musí býti plán takový, aby existujících výrobních možností bylo použito tak, aby se co nejlépe vyhovělo potřebám a přání lidí. Avšak na neštěstí tato zdánlivě jasná definice má tu velkou chybu, že ničeho nedefinuje. K řízení nestačí stanovití směr, ale nutno dráhu v daném směru dokonale znáti. Tu však uvedený zřetel: „co nejlépe uspokojiti přání a potřeby lidí“ nijak neumožňuje vypracování plánu, který by vedl k žádanému výsledku.

Lidská přání — jsouce naprosto individuální — objevují se na povrchu oblasti vědomí jen tehdy, mají-li se přeměnit v čin. Všechna přání, jež neměla v zápětí koupí, mají neurčitou povahu potlačených úmyslů. Ti, kteří je cítí, nebyli by s to je vypočítati aneb nějak tříditi. Jak jest tedy možno doufati v možnost sestavení plánu, který jest přece nezbytným, abychom mohli vědomě vybírat ony potřeby, jež naleznou ukojení?

Kromě toho není lidský vkus nijak absolutním. Nedáváme přednost určitému zboží před jiným, ale určitému množství zboží před určitým množstvím jiného zboží. Abychom mohli rozumně

voliti, musili bychom vědět, co při své volbě necháme stranou. Avšak jestliže zboží, které při své volbě takto odsunujeme stranou, bezprostředně ovlivňuje cenový mechanismus, není tomu tak v systému plánu, kde pouze rozbor možného použití existujících výrobních prostředků, při zření k technickému jeho stavu, dovoluje srovnávat to, co jest, s tím, co by mohlo být. Avšak v této oblasti jest počet možností nekonečný; žádný lidský duch nemůže obsáhnouti problém s nekonečným počtem neznámých, který tato nutnost výběru klade.

Snad se uvede, že cenový mechanismus řeší před našimi zraky každodenně tento tak složitý problém. Cenový mechanismus jej však řeší souhrou samovolných (spontánních akcí a reakcí, která přivádí rovnovážný stav, odpovídající použití kupní síly všech účastníků na trhu. Tento problém jest zcela obdobný problému mechaniky vesmíru, který nedovedeme rozřešiti, jsou-li pohromadě třeba čtyři nebeská tělesa, kdežto nesčetné hvězdy a planety na nebi nalézají každodenně bez váhání cestu, kterou se musí ubírat.

Autoři plánů, ať jest jakékoliv jejich přání přinést lidem všechna možná uspokojení, nebudou tak míti po ruce žádného prostředku, aby mohli poznati cestu, která jim dovolí dosíci úspěšného výsledku. Není ovšem pochyby, že v minulých letech řízené režimy dosáhly očividných výsledků, jež povrchním a nadšeným pozorovatelům dovoluji tvrditi, že ten či onen „pětiletý“ plán měl úspěch. To však jest oblast, ve které „zdánlivé“ má malou váhu. Chceme-li posuzovati skutečnosti, musíme stejně přihlížeti k výsledkům docíleným, jako ke všem věcem, jichž bylo nutno se zříci. To však nemůže ukázati jednoduché pozorování skutečnosti.

Volba mezi různými možnostmi, která jest nezbytným základem každého systému řízeného hospodářství, nemůže tedy býti rozhodnuta rozumem. A jelikož přes tuto skutečnost nelze se volbě vyhnouti, musí při ní rozhodovati libovůle. Toto jest základní skutečnost, určující politickou povahu režimů, které se domnívají, že jest možno se oprostiti od cenové diktatury.

Nalezl jsem vyjádření této libovůle v činnosti komisí, které řídí naše hospodářství. Tyto komise sestávají z úředníků naprosto čestných, kteří jsou zvyklí přemýšleti o svých počinech. Jelikož však o rozhodování, jež jim nové hospodářství ukládá, přemýšleti nelze, vynašli si jako průvodce v bludišti možných řešení důvody, jichž nerozumnost každý uznává, které však mají tu obrovskou výhodu, že jim skýtají prostředek, aby si svá rozhodnutí vysvětlili a odůvodnili.

Tak na př. některá obchodně-politická jednání byla vedena zásadou rovnováhy platební bilance v dvojstranném bilaterálním styku, tedy pravidlem, jehož absurdnost každý musí uznati. V jiných případech, kde se cítí nedokonalost a směšnost výpočtů při vyčíslení platební bilance, byla hledána rovnováha bilance obchodní. To jest zásada t. zv. reciprocity, „kupuji u toho, kdo koupí ode mne“, jsoucí právě nyní v módě, která jest však zcela nesmyslnou. V jiných případech — a v posledních 4 letech jest to zásada německé politiky — bylo usilováno o přizpůsobení platů do ciziny saldu obchodní bilance. Zapomnělo se, že toto saldo samo se mění podle skutečněných transferů, takže toto počínání jest zrovna tak bláznivé, jako počínání Nathanaela, o němž André Gide dí, že „se dal vésti světlem, které sám držel ve své ruce“.

Všechny tyto umělé zásahy umožňují zevní projevy, jako by šlo o určitou domyšlenou akci, zatím co se tato opírá o předpoklady zcela nerozumné. A jest třeba míti zvláštní důvěru v mravnost lidí, máme-li věriti, že v režimu, ve kterém určité rozhodnutí, odůvodněné jen falešnými důvody, má v zápětí obohacení anebo zničení, veřejná správa neodvisle rozhodující odolá v každém případě a vždy pokušení zakrýváti poukazem na důvody veřejného zájmu rozhodnutí, odpovídající jejím zájmům osobním, volebním anebo hmotným! Hanebnost jest tak přirozeným a téměř nevyhnutelným důsledkem řízeného hospodářství, jelikož ono skýtá odůvodnění rozhodnutí lidem, od nichž se vlastně žádá, aby rozhodovali, neohlížeje se na důvody diktované rozumem.

*

Tyto úvahy plně osvětluji rozdíly, dělicí systémy řízeného hospodářství od starých řádů, nazývaných kapitalistickými anebo liberálními. V těchto řádech se soustavným výběrem výroba přizpůsobovala potřebám lidí pomocí cenového mechanismu. V soustavách řízených musí se naproti tomu vůle lidí neustále přizpůsobovati plánu. A donucovací akce, k tomuto účelu nezbytná, musí býti tím přísnější, čím více jest plán libovolně volený, čím více jest vzdálen od stavu, který by cenový mechanismus zjednal, kdyby individuálním vůlím byla ponechána volnost formovati hospodářské skutečnosti cenovým mechanismem. Tím jest si vysvětliti ve všech plánovaných režimech existenci politické policie — druhu G. P. U. — jejíž zavedení by na př. obilní aneb vinný režim ve Francii byl před posledními zákony nezbytně si byl vyžádal a jejíž existence velmi dobře ukazuje, že režim, který jest prováděný

s její pomocí, neodpovídá svobodné vůli oněch, na které se vztahuje.

Kromě toho vidíme, že režim řízeného hospodářství nemůže existovati, neexistuje-li ústřední moc, mající možnost rozhodovati volně, totiž činiti rozhodnutí libovolná. Avšak moc, která může činiti podobná rozhodnutí v té anebo v oné formě, může míti pouze formu diktatury. Dnešní rozšíření diktatur nemůže tak býti považováno za náhodné. Jest politickým zjevem vývoje, který způsobil, že cenový mechanismus, jako výraz a uskutečnění všech vůlí jednotlivých, i těch nejprostších, byl nahrazen autoritativním rozhodováním určitého člověka aneb určité strany moci.

V našem státě i v dobách, kdy řízené hospodářství bylo oficiální doktrinou, nebyly ovšem vládní formy ještě diktatorské. Avšak v mnohých oblastech měla státní správa, rozhodující o cenách a kontingentech a dotýkající se takto bez možnosti odvolání a bez zákonného pokladu jmění jednotlivcova, všechny povahové prvky absolutní libovůle a moci.

Důsledky řízeného hospodářství v oblasti mravní nejsou méně důležitými. Zásah státu úžasně zvyšuje vlivy nepředvidatelného na hospodářské podmínky, na nichž závisí možnost dostáti smlouvám. Jak může hypotékární úvěr zavazovati sedláka, jestliže možnost prodati obilí závisí na minimální ceně, kterou se státu zlíbí stanovit? Jak možno mysliti, že určitý průmyslový podnik jest zavázán k plnění úrokové služby ze svého úvěru, jestliže v důsledku nějakého rozhodnutí kompenzačního úřadu nemá možnost inkasovati starší pohledávky, i když byl učinil veškerá opatření, aby si ověřil platební schopnost svých dlužníků? To ukazuje, že také uvolnění pojmu smlouvy jest nutným důsledkem rozšíření praktik řízeného hospodářství a mravním rysem této doktriny.

Konečně plánování vylučuje jakoukoliv svobodu myšlení. Vědecké badání, technický pokrok jsou základními překážkami stability, bez které žádné předvídaní není možné. Nenalezneme také svědomitého organisátora, aby na prvé místo svého programu nepostavil kontrolu vynálezů, které se nepovažují za zdroj pokroku, ale za počátek všeho rozvratu.

Řízené hospodářství ničí tak v lidské bytosti vše, k čemu jsme se učili mít úctu. Z výroby činí konečný cíl a z člověka pouhý nástroj, jehož úkolem jest konsu-
movati výrobek, který byl pro něho libovolně vybrán.

*

Pokud mne se týče, nemohu souhlasiti s tím, že podobný režim by mohl býti pokrokem. Z toho důvodu jsem neochvějným odpůrcem všech řízených režimů, ať přicházejí zprava anebo zleva, ať jsou to režimy korporativní anebo syndikalistické, autarchické anebo mezinárodní.

Dlužno však si položit ještě jednu otázku. Jak jest možno, že režim degradující lidi a snižující jejich blahobyť, mohl se tak rozšířiti, že v době kratší deseti let, stal se platným režimem ve většině států?

Ačkoliv tato skutečnost může se zdáti paradoxem, lze i ji snadno vysvětliti. Řízené hospodářství má tu velikou výhodu, že jest hospodařením, oproštěným od všeho nátlaku, který cenový mechanismus vykonává v hospodářství liberálním. Jest tedy režimem žádoucím nejen u stran, které si přejí svěřiti státu úkol, aby až do nebe povznesl ekonomii ideální a spravedlivou proto, že byla navržena podle jejich přání, avšak také proto, že se jí dožadují i někteří praktikové, kteří doufají, že budou dosti silnými, aby k svému prospěchu změnili rovnovážný stav, který by jinak samovolně byl zjednán cenovým mechanismem.

Jest ovšem pravdou, že hledání utopie a sobectví lidské jsou věčné. Naproti tomu se však dnes ve světě vyskytuje nový zjev, totiž prostředek, který lidé vynášeli v důsledku rozšíření organizací zaměstnavatelů a dělníků, výrobců a spotřebitelů a zobecněním režimu, dávajícího zastoupení hmotným zájmům v tom, že byly uskutečněny systémy nejméně uskutečnitelné. Utopie byla tak kdysi pouze chybou v doktríně, dnes se projevuje katastrofou politickou, jíž, bohužel, jest dnešní krise bolestivým projevem.

Jacques Rueff, Paříž.

REFORMA PRÁVNICKÉHO STUDIA.*)

I. Úvod.

Mluvíme-li o potřebě reformy právnického studia, musíme se poohlédnouti po tom, co se v průběhu doby, po kterou trvá dnešní úprava právnického studia, změnilo. Právnické studium zahrnuje jednak historickou přípravu, jednak soubor norem judiciálních pro soudce, advokáty (finanční prokuratury) a notáře, a t. zv. státní vědy se stránkou právnickou (právo ústavní a správní i s finančním) a stránkou hospodářskou (národní hospodářství a finanční věda). Uvažujeme-li o tom, co se změnilo od té doby, ze které pochází nynější úprava právnického

*) Předneseno ve Všehrdu.